

CYBORGS ONDERWIJZEN & OPVOEDEN

Hoe onderwijs, ouders en jeugdhulp ervoor kunnen zorgen
dat kinderen minder psychische problemen ervaren

Pleidooi voor eco-onderwijs in een digitale wereld

Sjoerd Sol

Auteur: Sjoerd Sol

Illustraties: Arjen Sol

ISBN 978-94-6437-472-8

© 2022

Eerste druk april 2022

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnames, of op enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de auteur. Toestemming voor gebruik van delen van de tekst kan per e-mail aan de auteur per ommekeer worden verkregen mits voorzien van bronvermelding.

Cure for me

*Sometimes I feel like the whole world
is trying to convince you something
is wrong with you
and sadly
often people believe this
to be true
It is very scary how easy it
is for someone to convince
you that you are wrong
or that you are overemotional, too
strange and not good enough
and I think it is about time
that we shut those voices out
Because in no way should
anyone convince you
that you are not worthy
We should be allowed to be human
And we don't need a cure for it*

Storyline Cure for me - Aurora

INHOUD

De bedoeling van dit boek	7
---------------------------------	---

DEEL I Veranderen onze kinderen in cyborgs? 11

Hoe de intelligente zelfscanner in de supermarkt mij aanstuurt	12
Ben ik gehackt door mijn supermarkt?.....	14
De psychologie van digitaal vertrouwen en invloed en ontmenselijking van ruimtes	16
Vrije wil en artificiële intelligentie	18
De mythe van zelfsturing en eigenaarschap in onderwijs en opvoeding	21
De man van zes miljoen en de fusie tussen mensen en apparaten.....	25
A. Identiteit – Wat het betekent om iemand te zijn.....	27
Cyborgs en identiteit – samenvatting	34
B. Manage, meet, controleer en beheers jezelf.....	37
De obsessie met het perfecte zelf	39
Het gevoelige zelf	40
De tragiek van de zombie cyborg die zichzelf obsessief monitort, meet, vergelijkt, continu aandacht zoekt en in de echoput terechtkomt	42
Hoe de anderen ons zien en hoe we ons zelf zien – de zichzelf beoordelende cyborg.....	45
Zelfbedrog	47
Play something, de kiezende Cyborg	49
Controle van lichaam en ziel – samenvatting	51
C. Relaties van cyborgs.....	54
De seks-recessie en relaties van cyborgs	54
Cyborgs en vriendschap	59
Cyborgs en relaties – samenvatting.....	61
Nabeschouwing deel I – Veranderen onze kinderen in cyborgs?	65

DEEL II Hoe we er onbedoeld voor zorgen dat jongeren steeds meer psychische problemen ervaren.....	67
Billie Eilish ziet zichzelf als ergste vijand	68
Welke bijdrage leveren jongeren zelf aan het ontstaan van hun problemen?	69
Wat doet de samenleving om jongeren in de problemen te brengen?	73
Etiketten plakken en het onzinnige onderscheid maken tussen lichaam en geest	79
Waarmee moeten we stoppen? Wat zijn de grote gamechangers?	85
Wat gebeurt er wanneer we dit doen?	88
Wat doen ouders onbedoeld om problemen van hun eigen kinderen te vergroten?	89
Wat volgt hieruit voor ouders met kinderen?	94
Wat doet het onderwijs onbedoeld om de problemen van leerlingen te vergroten?	95
Samenvatting deel II - Hoe we ervoor zorgen dat jongeren steeds meer problemen ervaren	105

DEEL III Opvoeden en onderwijzen van cyborgs – Pleidooi voor eco-onderwijs	107
Wat is eco-onderwijs en wat is eco-opvoeding?	108
Hoe heeft het funderend onderwijs zich ontwikkeld in honderd jaar?	113
De vier pijlers van eco-onderwijs	120
1. Balans tussen wetenschap en gezond verstand	121
2. Eco-onderwijs versterkt mentale kracht en draagt bij aan de opbouw van een psychisch immuunsysteem.....	125
Het opbouwen van een psychisch immuunsysteem zo nodig met behulp van technologie.....	135
Besef van identiteit en bouwen aan een positieve identiteit	137
Wat is de betekenis van preventie bij het versterken van het psychisch immuunsysteem?	142
Datamining en het opbouwen van een psychisch immuunsysteem	147
3. Eco-scholen hebben de kernwaarde verbinding als essentie en maken deel uit van de leefgemeenschap – niet samen alleen zijn	163

Verbinding I: Eco-onderwijs verbindt zich kritisch aan de buitenwereld en is geen therapeutisch onderwijs.....	169
Verbinding II: Eco-scholen zijn vrijwel inclusief	172
Verbinding III: Eco-scholen kunnen samenwerkingsscholen zijn, ze dragen niet bij aan concurrentie of segregatie	177
Wat is de angst van christelijk en openbaar onderwijs?	184
Verbinding IV: Eco-scholen zijn de kroonjuwelen van een dorp of wijk en verbinden zich met de natuur	185
4. Samensturing	191
Samensturing I: Eco-scholen kennen krachtige gewoonten en realiseren dagelijks samensturing met dienende leiders	191
Samensturing II: Werkwijzen voor samensturing wanneer er problemen met kinderen zijn	200
Samensturing IV: Op eco-scholen gaat het over ontwikkeling en vallen opvoeding en onderwijs samen.....	203
Slotwoord	207
Inspiratiebronnen	209
Dankwoord.....	210
Bijlage Kenmerken cyborgs.....	211
Bibliografie.....	220
Eindnoten	224

De bedoeling van dit boek

De samenleving kan er lang over doen om maatregelen te nemen wanneer ontdekt wordt dat iets schadelijk is voor de gezondheid. Zo werd al in 1898 ontdekt dat asbest mogelijk kon leiden tot kanker. Het zou bijna honderd jaar duren voordat er effectief beleid kwam om asbest uit te bannen. De ontdekking in de vijftiger jaren van de vorige eeuw dat roken schadelijk is voor de gezondheid, leidde pas decennia later tot ferme overheidsmaatregelen. Zeventig jaar later is het nog steeds eenvoudig om sigaretten te kopen. Stel nu eens dat er een omgeving is ontstaan voor kinderen die het moeilijker maakt om tot ontwikkeling en bloei te komen. Of een omgeving die regelrecht schadelijk is voor de ontwikkeling van kinderen. Hoelang gaan we er dan over doen om dit te veranderen?

Dit boek is opgebouwd uit drie delen:

DEEL I Veranderen onze kinderen in cyborgs? Over de impact van technologie op identiteits- ontwikkeling van kinderen

Dit boek start met een verkenning van de impact van de digitale samenleving op kinderen en op hoe zij zich ontwikkelen. Ik tracht scherper in beeld te brengen welke gevolgen deze digitale superkracht heeft. Onder digitale superkracht versta ik het ‘wereldwijde, onderling verbonden systeem van technologie dat om ons heen vibreert’¹ (Kelly). In sciencefiction boeken en films kom je fantasiepersonages tegen die een combinatie van mens en machine vormen. Zij worden cyborgs genoemd. Wanneer iemand een pacemaker of een gehoorapparaat draagt, zou je hem al een cyborg kunnen noemen. Ik ga er in dit boek vanuit dat devices steeds meer kunstmatige verlengstukken worden van onszelf. Het vormen steeds meer de organische protheses van het menselijk lichaam. Dat hiervoor aanwijzingen zijn, bewijzen bijvoorbeeld studies naar het effect van smartphones op het dagelijks leven: vier van de vijf

westerse mensen heeft zijn smartphone altijd binnen handbereik. Een kwart is altijd online en één op de vijf jongeren zou zijn smartphone om de vijf minuten checken. Er ontstaat een symbiotische interactie met de smartphone. En zoals sommigen mensen met een geamputeerd lichaamsdeel nog menen te voelen dat het lichaamsdeel er is, zo kunnen mensen met een symbiotische relatie met hun smartphone ‘fantomvibraties’ ervaren wanneer ze denken dat hun telefoon een signaal geeft waarbij dat in werkelijkheid niet zo is. De constante aanwezigheid van technologie beïnvloedt ons gedrag, onze aandacht en ons welzijn. Het doet iets met wie wij zijn. Als devices steeds meer de verlengstukken worden van kinderen, dan kan dit implicaties hebben voor hun identiteitsontwikkeling. Ik verken in dit boek wat het betekent voor kinderen wanneer zij zich duurzaam verbinden aan devices en kenmerken gaan vertonen van cyborgs. Die verkenning voer ik uit door zogenaamde persona’s van de ‘bewuste cyborg’ en de ‘zombie cyborg’ uit te werken. Het gaat hier om door mij uitgewerkte *fictieve* beschrijvingen van half kind-half cyborg, die zich permanent aan devices en aan de digitale superkracht hebben verbonden. Ik wil laten zien dat de impact op identiteitsontwikkeling van kinderen mogelijk veel groter is dan we denken. Het is een onaangename waarheid. Maar als het waar is dat we langzaam transformeren in cyborgs, dan kunnen we er maar beter voor zorgen dat we ‘bewuste cyborgs’ worden in plaats van ‘zombie cyborgs’. We kunnen invloed hebben en de kracht van het digitale universum inzetten bij het opgroeien van kinderen.

DEEL II Hoe we er onbedoeld voor zorgen dat jongeren steeds meer psychische problemen ervaren

Ik beschrijf in dit deel wat de impact is van social media, als onderdeel van de digitale superkracht, op kinderen. De wijze waarop ouders, onderwijs, jeugdhulp reageren als er problemen ontstaan, helpt kinderen die noodsignalen uitzenden doorgaans dieper in het moeras. Zogenaamde diagnoses en mislukte interventies versterken het idee bij kinderen

dat er iets heel ernstigs met hen aan de hand is. De meeste kinderen die noodsignalen uitzenden worden niet goed geholpen door hun ouders, het onderwijs en jeugdhulp.

Ik toon aan hoe ouders, onderwijs, jeugdhulp en de samenleving problemen van kinderen veelal versterken. We geven er geen adequaat antwoord op, maar bevinden ons in een frame met opvattingen dat deze problemen schijnbaar allemaal oplosbaar zijn. Op de grote maatschappelijke zee vallen kinderen echter bij bosjes buiten de boot vanwege hun moeilijkheden. Talloze reddingsboten schieten de 'drenkelingen' te hulp en terwijl ze bezig zijn met de redding, hebben ze niet door dat de meeste kinderen aan de achterkant van de reddingsboot gewoon weer in het ijsskoude water terechtkomen². Daarnaast wordt kinderen niet meer geleerd om te gaan met tegenslag of ongeluk. Lijden is geen onlosmakelijk onderdeel meer van het leven. We doen net of de problemen van de samenleving individuele problemen van kinderen zijn en 'behandelen' hen op basis van steeds meer veronderstelde aandoeningen. Ik benoem aan het einde van dit deel drie knoppen waaraan we moeten draaien: het zijn drie grote gamechangers die ertoe leiden dat psychische problemen van kinderen niet verder versterkt worden. Daarnaast noem ik zeven opvattingen van ouders die bijdragen aan het versterken van problemen van kinderen. Ik doe ouders voorstellen om de zeven schadelijke opvattingen geen rol meer te laten spelen bij de opvoeding, zodat hun kinderen minder existentiële angst en depressieve gevoelens hoeven te ervaren.

DEEL III Opvoeden en onderwijzen van cyborgs – Pleidooi voor eco-onderwijs

In het derde deel van dit boek volgen vier pijlers voor het organiseren van onderwijs en opvoeding in de 21^e eeuw. Ik noem dit eco-onderwijs. Er volgt een krachtig pleidooi om vanuit een realistisch mensbeeld en onderwijsvisie naar vraagstukken rondom onderwijs en opvoeding te kijken. Het is tevens een pleidooi voor versterking van

sociale inclusie, gemeenschapsvorming en samenhang. Een pleidooi om onszelf, onze kinderen en kind-organisaties te zien als onderdelen van complexe ecosystemen. Ouders en onderwijs nemen daarbij een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het opvoeden van kinderen als antwoord op een sterk veranderende omgeving die een stuk minder voorspelbaar is geworden voor kinderen dan dit voor vorige generaties het geval was.

De digitale superkracht die zich in hoog tempo ontwikkelt, werd door Harris (ex Google medewerker) vergeleken met het Wilde Westen, met de mentaliteit van ‘een casino bouwen waar je maar wilt’: heel avontuurlijk voor ondernemers, maar tegelijkertijd ook bedreigend voor mensen. Ik wil in het laatste deel verkennen wat de kansen zijn van inzet van digitale superkracht voor een stabiele identiteitsvorming van kinderen. De Amerikaanse schrijver Brand: ‘De aard van mensen is daarbij waarschijnlijk onveranderbaar. Maar wat je wel kunt doen, is de tools die ze gebruiken veranderen, de technieken veranderen. Dan verander je de samenleving.’ Ik houd het goed voor mogelijk dat de digitale superkracht ook kansen biedt voor een gezonde identiteitsontwikkeling van kinderen.

De vier pijlers voor eco-onderwijs, die ik in dit boek beschrijf, vormen de bakens waarmee we in onderwijs en opvoeding kunnen navigeren in een complexe samenleving. We moeten niet stilstaan en blijven doen wat we deden. Het onderwijs en de jeugdhulp verdienen het niet om de speelbal te blijven van wisselende politieke agenda’s en daaruit voortvloeiend ad hoc-beleid. Kinderen en hun ouders verdienen beter. Ook wie werkt in het onderwijs, de jeugdhulp of de opvang verdient beter.

DEEL I

Veranderen onze kinderen in cyborgs?

*Over de impact van technologie op
identiteitsontwikkeling van kinderen*

